

De uitbreiding van de EU als uitdaging voor politieke verandering

| Jörg Huffschmid

Neem de grote uitbreidingen van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) in de jaren tachtig: Griekenland (1981), Portugal en Spanje (1986) werden in de EEG vooral aanvaard omwille van politieke redenen. In die drie landen hadden democratische krachten een fascistisch regime ten val gebracht en de EEG was gretig om deze nieuwe democratieën in de Gemeenschap te verwelkomen. De alles overheersende overweging was om politieke stabiliteit in de nieuwe lidstaten te scheppen en een terugkeer van de oude regimes te voorkomen. Aan de economische kant was er aanzienlijk verzet van de boeren en tot op zekere hoogte ook van de vakbonden die bang waren van versterkte concurrentie door de import van goedkope sinaasappels en arbeidskrachten. Deze tegenstand was verantwoordelijk voor een langdurige periode van onderhandelingen. Om de uitbreiding aanvaardbaar te maken voor de West-Europese boeren en leefbaar te maken voor de nieuwe leden, werden lange overgangperiodes overeengekomen waarin men van beide zijden tijd had om zich aan te passen aan de nieuwe situatie.

Vergelijk dit nu eens met de huidige uitbreidingsronde voor Oost-Europa. Ondanks de officiële retoriek over het historisch belang van de transformatie in Oost-Europa en van de uitbreiding van de EU om een grote Europese ruimte voor vrede, democratie en welzijn te scheppen, werd de toon van de kant van de EU scherper, werden de toelatingseisen voor de aanvragende landen veel strenger en werd de wil om de toetreding te ondersteunen veel zwakker. Daarbij zullen de nieuwe leden de gehele *acquis communautaire*, die vooral aangedreven wordt door een vrijmarkt-

ideologie, door een deregulering en door een ontmanteling (ook “modernisering” geheten) van het sociale systeem, moeten doorvoeren alvorens lid te kunnen worden van de EU. Van de andere kant zullen de arbeids- en landbouwmakten voor een langere periode voor hen in grote mate gesloten blijven. Het lijkt erop alsof het Westen zich nu begint te realiseren dat het alle voordelen kan hebben van een economische penetratie van het Oosten (open markten, investeringskansen en een gunstige politieke infrastructuur) zonder over te gaan tot een formele uitbreiding, d.w.z. zonder het risico te lopen dat deze landen, eens ze lid van de EU zijn geworden, hun invloed zouden willen vergroten ten einde aldus de ontwikkelingsgang van de EU te veranderen.

De toelatingsonderhandelingen met Oost-Europa vallen in een tijd dat de EU bezig is met het versnellen van een hervorming van de eigen instellingen, iets wat is begonnen met het Verdrag van Maastricht en geconsolideerd werd met het Verdrag van Amsterdam, nl. het Stabiliteits- en Groei-pact van 1997, en met de invoering van de monetaire unie in 1999. Tegenwoordig beoogt deze strategie een “modernisering” van het sociale zekerheidsstelsel en de financiële markten in Europa. Op dat gebied heeft de EU specifieke regels en veiligheidsbepalingen gehandhaafd die verschillen van het Amerikaanse model van kapitalisme. Deze verschillen, alhoewel gunstig voor een meerderheid van de bevolking, worden als een concurrentieel nadeel voor de Europese economieën gezien en de hoofdbekommernis van het beleid van de Commissie bestaat er nu in om in de huidige EU én in Oost-Europa het sociale systeem en de financiële markten te veranderen naar Amerikaans model. Indien deze doelstellingen

worden bereikt, dan zou dat de verdere groei van de economische en politieke macht van de grote banken en institutionele investeerders doen toenemen en dan zou dit ook een verdere groei van de economie en de werkgelegenheid hinderen, de ongelijkheid en de sociale polarisatie vergroten en de democratische mogelijkheden voor een meerderheid van de bevolking, zowel in het Westen als in het Oosten verzwakken.

De conclusie bij deze vaststellingen is dat de grootste uitdaging voor de vooruitstrevende krachten in West- en Oost-Europa erin bestaat dat zij de neoliberale krachten van een toenemend autoritair marktradicalisme moeten bestrijden. De grote uitdaging in het Westen is dan: het verwerpen van en weerstand bieden aan de ideologie van de modernisering en de flexibilisering die het sociale systeem wil ontmantelen, en tegelijkertijd het benadrukken van de wenselijkheid en haalbaarheid van een alternatieve economische en sociale politiek gebaseerd op volledige tewerkstelling, een sterk sociaal systeem, economische duurzaamheid en meer sociale rechtvaardigheid. Deze hoekstenen van een alternatief ontwikkelingsmodel zijn natuurlijk niet alleen thema's voor intellectuele argumentatie, maar in de eerste plaats bedoeld voor sociale en politieke mobilisatie. In het Oosten is de uitdaging nogal gelijkaardig, al is het uitgangspunt verschillend: beletten dat de voortgaande sociale en economische transformatie steeds verder in neoliberale richting wordt geduwd, dit met alle verwoestende sociale gevolgen voor de meerderheid van de bevolking.

Vanuit dit perspectief gezien lijkt het uitbreidingsprobleem een secundaire kwestie te zijn, vergeleken met het probleem van de sociale en democratische inhoud van de ontwikkelingen in Oost en West. Toch heeft de uitbreiding een grote betekenis voor de concrete koers van Europa in de komende jaren. Een mislukking van de uitbreiding zou het potentieel aan spanningen en ernstige politieke conflicten tussen zowel de EU en Oost-Europa als tussen de landen van Oost-Europa slechts vergroten. De opkomst van het

nieuwe nationalisme en chauvinisme zou het erg moeilijk maken om vooruitstrevende kritieken en voorstellen te verspreiden. Daarom is het in het belang van de vooruitstrevende krachten om de uitbreiding voort te zetten en te strijden voor betere en meer rechtvaardige voorwaarden waaronder de uitbreiding zal plaatsvinden.

Het zou in het voordeel zijn van de Oost-Europese landen dat zij ophouden elkaar te beconcurreren voor de toetreding (een andere wedloop naar de afbraak) en in plaats daarvan hun onderlinge economische en politieke samenwerking versterken. Dit zou hen in een sterkere uitgangspositie bij de onderhandelingen met de EU brengen en door hun regionale economische samenwerking zou hun economische afhankelijkheid tegenover West-Europa verminderen.

Voor de vooruitstrevende krachten in de EU is de uitbreiding naar het Oosten een goede kans om oude kwesties als democratie, sociale samenhang en solidariteit en macro-economische politiek in de EU op een hoger niveau aan de orde te stellen. Een snelle uitbreiding zou goed zijn voor de democratie, omdat dit de nieuwe lidstaten een kans zou geven deel te nemen aan de verdere vormgeving van Europa, in plaats van dat zij de belangrijke beslissingen die de komende jaren op de agenda komen, eenvoudig moeten aanvaarden. Uitbreiding betekent ook een nieuwe discussie over de omvang en de samenstelling van de structuurfondsen als een middel om de economische verschillen in ontwikkeling te verminderen en de sociale samenhang in de EU te bevorderen. Indien deze doelstelling overeind zou blijven, dan is een zeer substantiële verhoging van de structuurfondsen onvermijdelijk ten einde de toetredingskosten voor de nieuwe lidstaten te verminderen zonder dat de dispariteiten binnen de oude EU toenemen. Om ervoor te zorgen dat de economische integratie niet uitloopt op een ontmanteling van de zwakkere sectoren en een economische woestijn in de zwakkere regio's doet ontstaan, moeten de overgangsperioden en de herstructureringsprogramma's gezamenlijk worden ontwikkeld. De uitbreiding zal zelfs een nieuw

---

Voor de vooruitstrevende krachten

in de EU is de uitbreiding naar het

Oosten een goede kans om oude

kwesties als democratie, sociale

samenhang en solidariteit en

macro-economische politiek in de

EU op een hoger niveau aan de

orde te stellen.

licht werpen op de macro-economische politiek: moet men werkelijk aanvaarden dat de Europese eenheid – met daarbij de vrede en de stabiliteit in Europa – ondergeschikt wordt gemaakt aan een fundamentalistische economische doctrine die privé-bezit, open markten en stabiele prijzen als noodzakelijke en voldoende voorwaarden voor de economische ontwikkeling ziet?

Natuurlijk is er geen garantie voor succes voor de vooruitstrevende krachten in een verder uitgebreide EU. Maar er is ook geen garantie voor een beter resultaat in geval van géén verdere uitbreiding. De politieke risico's van de laatste zijn echter zeer hoog. Tenslotte is het in mijn visie geen kwestie van ja of neen zeggen tegen de uitbreiding, maar bestaat de uitdaging erin om de linkse krachten te versterken en verder te vechten voor veranderingen in de structuur en het beleid van de EU in de periode tijdens en na de onderhandelingen met Oost-Europa over de uitbreiding.

(Vertaling: André Mommen)